

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1917 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

I en till riksdagen den 23 april 1917 avlåten proposition, nr 334, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 72,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1917 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidshjälp utgår till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att krigstidshjälp och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat; till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor för änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att krigstidshjälp jänte pensionsförmånerna icke må tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 11 saml. 1 avd. 11 häft. (Nr 11—12.) 1

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna tillhoppa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Från ifrågavarande krigstidshjälp undantages änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1916 års riksdag erhållit understöd till sådant belopp, att pension och understöd tillhoppa uppgå till 300 kronor, dock att sådan änka med eller utan barn, som på grund av nämnda beslut äger uppbära understöd till mindre belopp än som enligt § 2 skolat utgå såsom krigstidshjälp, må i krigstidshjälp erhålla ett belopp, motsvarande skillnaden mellan berörda understöd och det enligt § 2 beräknade beloppet.

§ 4.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 5.

Den som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 6.

Krigstidshjälpen utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Denna proposition har för behandling överlämnats till första särskilda utskottet.

Enligt vad som framgår av ett vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag har vederbörande departementschef vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t uttalat sig på följande sätt:

»I anledning av en inom riksdagen väckt motion beviljade 1916 års riksdag å extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av 65,000 kronor att från och med den 1 januari 1917 utgå såsom understöd till sådana behövande folkskolläraryänkor med eller utan barn, vilka från folkskollärarynkor änke- och pupillkassa åtnjöte lägre pension än 300 kronor, och med sådant belopp, att pensionen och understödet för en var av dem komme att tillsammans utgöra 300 kronor.

Den 13 oktober 1916 utfärdade Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande kungörelse i ämnet att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisades. Enligt denna kungörelse skall det åligga folkskolöverstyrelsen att, efter inhämtande av yttrande i ärendet från direktionen över folkskollärarynkor änke- och pupillkassa, meddela beslut rörande inkomna ansökningar om understöd.

En liknande framställning, avseende år 1918, har av Kungl. Maj:t avlåtits till innevarande års riksdag och av riksdagens kamrar bifallits.

Då riksdagen sålunda tillgodosett folkskollärarynkor med understöd i den utsträckning, att ingen av dem skulle i pension och understöd tillsammans få mindre än 300 kronor, torde anledning finnas att påräkna välvilligt beaktande från riksdagens sida av en framställning i syfte att under nu rådande dyrtid utöka statens bidrag genom särskild krigstidshjälp, så att, bland annat, dylik hjälp må tillgodokomma jämväl andra pensionsberättigade änkor efter delägare i folkskollärarynkor änke- och pupillkassa ävensom pensionsberättigade barn efter delägare i kassan.

Innan jag närmare ingår på denna fråga, skall jag tillåta mig att erinra om gällande bestämmelser i vissa avseenden rörande ifrågavarande pensionärer och de för närvarande till dem utgående pensioner.

Förpliktelse till delaktighet i folkskollärarynkor änke- och pupillkassa åligger varje folkskollärare, lärare vid högre folkskola, vid med folkskoleseminarium förenad övningsskola samt föreståndare och lärare vid seminarierna i Haparanda och Murjek ävensom lärare vid av landsting inrättade småskoleseminarier och vid privata småskoleseminarier, som innehar ordinarie tjänst, för vilken delaktighet vunnits i folkskollärarynkor pensionsinrättning, ävensom pensionstagare i folkskollärarynkor pensionsinrättning, vilken under sin tjänstetid ingått som delägare i kassan. Förpliktelse till delaktighet åligger vidare en var manlig föreståndare eller lärare vid dövstumskola, vid folkhögskola och vid statsunderstödd sinnesslöanstalt samt en var manlig lärare vid fristående, statsunderstödd lantmannaskola och vid statsunderstödd undervisningsanstalt för vanföra, vilken efter viss tidpunkt tillträtt tjänst, varmed följer delaktighet i dövstumslärarynkor pen-

sionsanstalt. Samma förpliktelse åligger jämväl ordinarie ämneslärarpersonal vid kommunala mellanskolor och ordinarie folkskolinspektör.

Rätt till delaktighet i kassan tillkommer dessutom numera ordinarie folkskollärarynna samt kvinnlig föreståndare eller lärarinna vid döfstumskola ävensom kvinnliga tjänst innehavare vid statsunderstödda sinnesslöanstalter och undervisningsanstalter för vanföra.

Delaktighetsbeloppet utgör det belopp, efter vilket tjänsten åtnjuter delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning eller döfstumlärarnas pensionsanstalt, och är grundläggande för beräkningen av såväl delägarnas avgifter till kassan som de från kassan utgående pensionerna. Beträffande folkskolinspektör gälla dock i detta avseende särskilda bestämmelser.

Kassans ekonomiska underlag utgöres utom av delägarnas årsavgifter av ett av statsmedel utgående bidrag. Detta bidrag består dels av en anvisning å 18,000 kronor vid kassans stiftande, dels ock av ett årsanslag, vilket i 1917 års riksstat är uppfört med 73,725 kronor. Härtill kommer ett extra anslag för år 1917 å 2,700 kronor för folkskolinspektörernas upptagande till delaktighet i kassan.

Pension till änka utgår med

25 procent av delaktighetsbeloppet, om delägaren varit lärare vid egentlig folkskola, men i annat fall

20 procent av delaktighetsbeloppet.

Barnpensionen utgår, därest både änka och ett eller flera barn finnas, på det sätt, att änkepensionen förhöjes med 50 procent, men i annat fall i förhållande till barnantalet, så att tre eller flera barn erhålla änkepensionen med 50 procent förhöjning, två barn änkepensionen och ett barn halv änkepension.

I fråga om delägare, som varit lärare vid egentlig folkskola, utgå alltså pensionerna till de efterlevande på följande sätt:

Pensionärer.	Procent av delägarbeloppet.	Pensioner.			
		Om delägarbeloppet är 700 kronor.	Om delägarbeloppet är 800 kronor.	Om delägarbeloppet är 1,000 kronor.	Om delägarbeloppet är 1,350 kronor.
Ensam änka	25	175	200	250	338
Änka med barn	37,5	263	300	375	507
Tre eller flera barn	37,5	263	300	375	507
Två barn	25	175	200	250	338
Ett barn	12,5	88	100	125	169

Slutligen må erinras, att son eller ogift dotter, som av sinnes- eller kroppssjukdom eller ock av särskilt lyte är oförmögen till arbete, må i saknad av annan tillgång, efter direktionens omprövning, även efter fyllda 18 år (vid vilken ålder rätt till barnpension eljest upphör) tilldelas ett understöd till högst halva beloppet av moderns pension, att utgå så länge vederbörligen styrkes, att understödstagarens sjuklighet och oförmögenhet till arbete samt utblottade tillstånd fortfara (»sjukpensionär»).

I en denna dag avlåten proposition (nr 297) har Kungl. Maj:t för riksdagen framlagt förslag angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. m. Denna framställning ansluter sig nära till den proposition (nr 264), vilken Kungl. Maj:t den 16 april 1917 avlåtit till riksdagen angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst.

I det yttrande, som finnes intaget i det vid sistnämnda proposition fogade utdrag av protokoll över finansärenden, har departementschefen hänvisat till det allmänt kända förhållandet, att levnadskostnaderna i vårt land under den tid världskriget pågått ökats i så betydande grad, att de efter normala omständigheter avpassade pensionerna åtminstone för sådana f. d. befattningshavare, som uppåre låga pensioner, i regel icke utan synnerligen stora svårigheter räckte till de nödvändiga levnadskostnadernas bestridande. Med avseende härå har departementschefen — efter att hava betonat nödvändigheten av att framdeles som hittills fasthålla vid principen, att statstjänare, som vid avgången från sin tjänst kommit i åtnjutande av pension till författningen enligt belopp, icke må anses hava något som helst befogat anspråk på ytterligare underhåll från staten — ansett sig kunna förorda, att staten måtte tråda hjälpande emellan för att genom en tillfällig pensionsförhöjning i någon mån stödja de mest behövande bland dem, som ägnat sina krafter åt dess tjänst.

Det är emellertid icke blott de förut i det allmännas tjänst anställda befattningshavarna själva, som under nu rådande dyrtid tränga till statens mellankomst. Enahanda behov gör sig ock kännbart med avseende å pensionerade änkor och barn. Också hava de starka billighetsskäl, som föreligga för staten att genom en tillfällig bisträckning lindra bekymren för nu ifrågavarande pensionärer, föranlett Kungl. Maj:t att i särskild proposition (nr 330) göra framställning angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

I anslutning härtill avser nu föreliggande framställning att bereda något ökat understöd åt vissa pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning. Även om i detta fall någon skyldighet från statens sida icke föreligger att i anledning av penning-

värdets fall höja de fastställda pensionerna, lika litet som någon sådan skyldighet kan anses åligga staten gentemot änkor och barn efter stats-tjänare, förefinnas dock i båda fallen starka billighetsskäl för ett ingripande från statens sida.

Det förslag, som innefattas i nyssnämnda proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, innebär i huvudsak följande.

Krigstidshjälp skulle tillkomma, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn, som vid ingången av år 1917 ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt understöd av statsmedel. Krigstidshjälpen skulle utgå

till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga 600 kronor för år räknat;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor till vart pensionsberättigat barn, dock att krigstidshjälpen jämte pensionsförmånerna icke finge tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke finge tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke finge överstiga 300 kronor för år räknat.

Om till krigstidshjälp av ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, skulle stärbuset inträda i den avlidnas rätt till dylik hjälp. Den, som åtnjöt full försörjning av den allmänna fattigvården, finge icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp. Krigstidshjälpen skulle utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

I fråga om vad med behövande änka eller barn skall förstås ävensom i fråga om sättet för styrkande av sådana behövande omständigheter, som äro en förutsättning för krigstidshjälpens utgående, tillåter jag mig hänvisa till vad chefen för finansdepartementet i fråga härom anfört till förenämnda statsrådsprotokoll.

I stort sett synas mig enahanda principer böra läggas till grund för den krigstidshjälp, varom här är fråga.

Beträffande uttrycket »minderårigt» barn har chefen för finansdepartementet till berörda statsrådsprotokoll erinrat, att därmed uppenbarligen borde förstås sådant barn, vilket icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda kassornas reglementen dess rätt till pension i allmänhet upphört.

I enlighet därmed bör i fråga om pensionärer hos folkskollärarnas änke- och pupillkassa såsom minderåriga räknas sådana barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Jag har i det föregående omförmålt, hurusom genom riksdagens beslut visst understöd av statsmedel för år 1917 tillerkänts sådana behövande folkskollärarynkor med eller utan barn, vilka från folkskollärarnas änke- och pupillkassa åtnjöte lägre pension än 300 kronor, och med sådant belopp, att pensionen och understödet för en var av dem komme att tillsammans utgöra 300 kronor. Hänsyn till detta riksdagens beslut synes mig så till vida böra tagas, att ytterligare statsunderstöd åt ensamma änkor näppeligen torde böra ifrågasättas i vidare mån än att ensam änka, vilken genom nämnda beslut berättigats uppbära belopp understigande 100 kronor, nu må erhålla så mycket i krigstidshjälp, att hela understödsbeloppet uppgår till 100 kronor. Finnas pensionsberättigade barn, torde beträffande dem böra gälla, att änka med barn, vilken genom nämnda riksdagsbeslut erhållit understöd till mindre belopp än hon skolat erhålla, därest hon berättigats komma i åtnjutande av krigstidshjälp enligt av mig här ifrågasatta grunder, nu må, utöver berörda 300 kronor, i krigstidshjälp uppbära skillnaden mellan vad hon enligt samma riksdagsbeslut äger åtnjuta i understöd och vad till sådan änka enligt ovan angivna regler skolat utgå i krigstidshjälp.

Med tillämpning av de ovan anförda, av mig förordade bestämmelserna kunna kostnaderna för ifrågavarande ändamål approximativt beräknas till nedan angivna belopp:

Änkor, som åtnjuta pensioner till belopp högre än 200 kronor men lägre än 300 kronor, utgöra 214; beräknas ifrågasatt krigstidshjälp till ett genomsnittsbelopp av 50 kronor till en var, utgör slutsumman.....	kronor 10,700
Änkor, som åtnjuta pensioner från och med 300 kronor till och med 500 kronor, 268 à 100 kronor	» 26,800
Änkor, som åtnjuta pensioner till belopp högre än 500 kronor men lägre än 600 kronor, utgöra 157; beräknas ifrågasatt krigstidshjälp till ett genomsnittsbelopp av 50 kronor till en var, utgör slutsumman	» 7,850
Pensionsberättigade barn och »sjukpensionärer», 528 à 50 kronor	» 26,400
	Summa kronor 71,750

I statsverkspropositionen till 1917 års riksdag är något belopp för ändamålet icke beräknat. Medel för täckande av omförmålda kostnader

torde emellertid bliva tillgängliga, därest de av Kungl. Maj:t den 9 mars 1917 på föredragning av dåvarande chefen för finansdepartementet till riksdagen avlåtna framställningar angående nya inkomster av skattemedel m. m. vinna riksdagens bifall.

Medgivande torde jämväl böra utverkas för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis under år 1917 bestrida kostnaderna för ifrågasvarande krigstidshjälp.

I fråga om de närmare, för krigstidshjälpens utbetalande erforderliga bestämmelser, vilka det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda, torde desamma böra ansluta sig till de föreskrifter i sådant avseende, vilka komma att föranledas av ett riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts i förenämnda proposition (nr 330) framställda förslag angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.»

Utskottet har icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts i ärendet framlagda förslag och hemställer fördenskull att riksdagen må

a) för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 72,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 låta utbetala vad som för ändamålet erfordras; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående:

§ 1.

Krigstidshjälp tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana behövande änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1917 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidshjälp utgår till pensionsberättigad änka med 100 kronor, dock att krigstidshjälp och pensionsförmånerna icke må tillhoppa överstiga 600 kronor för år räknat; till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade

minderåriga barn med 100 kronor för änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn, dock att krigstidshjälpen jämte pensionsförmånerna icke må tillhopa för änka och barn överstiga 900 kronor för år räknat;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna icke må tillhopa överstiga för ett barn 300 kronor, för två syskon 600 kronor och för tre eller flera syskon 900 kronor, allt för år räknat; samt

till annan pensionär med 50 kronor, dock att krigstidshjälpen och pensionsförmånerna tillhopa icke må överstiga 300 kronor för år räknat.

§ 3.

Från ifrågavarande krigstidshjälp undantages änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1916 års riksdag erhållit understöd till sådant belopp, att pension och understöd tillhopa uppgå till 300 kronor, dock att sådan änka med eller utan barn, som på grund av nämnda beslut äger uppbära understöd till mindre belopp än som enligt § 2 skolat utgå såsom krigstidshjälp, må i krigstidshjälp erhålla ett belopp, motsvarande skillnaden mellan berörda understöd och det enligt § 2 beräknade beloppet.

§ 4.

Om till krigstidshjälp av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1917 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt till dylik hjälp.

§ 5.

Den som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidshjälp.

§ 6.

Krigstidshjälpen utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Stockholm den 14 maj 1917.

På utskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren herrar *Odelberg, Nyström, Svensson* i Skyllberg, *Hellström, Wrangel, Wavrinsky* och *Fagerlin*, samt
av andra kammaren herrar *Tamm, Nilsson* i Kabbarp, *Henrikson, Bärq* i Katrineholm, *Olofsson* i Ävik, *Svensson* i Kompersmåla och *Andersson* i Gävle.
